

De Rotterdamse Salon aan de Rotte

Een toelichting op de artistieke visie van de Rotterdamse Salon en op het programma Salonnen III/Biotex voor het Brein.

Hoe is de Salon ontstaan?

De *Salon* is in Frankrijk ontstaan als positieve reactie op uitsluiting. Vrouwen hadden geen toegang tot de universitaire wereld. Het hof was slechts voor de Adel toegankelijk, daar werd een ingewikkeld machtsspel tussen diverse partijen opgevoerd, alle beslissingen werden aldaar genomen en de gunsten verdeeld. De bourgeoisie was eenvoudigweg niet welkom aan het hof.

Uit onvrede met deze situatie nodigde Cathérine de Vivonne, markiezin de Rambouillet (1588 – 1665) in 1620 mensen van diverse pluimage uit bij haar thuis om op de hoogte te blijven van de laatste ontwikkelingen. Destijds was een mini-revolutie: tegen de stroom in, zelfstandig en zonder vooroordelen over afkomst en sekse. Hiermee was de eerste *Salon* een feit en werd zij de eerste *Salonnière*. De kleur van de kamer waarin zij ontving, de *Chambre Bleu*, de blauwe kamer, was ook uitzonderlijk. Salons waren destijds rood of leverkleurig. Mme de Rambouillet was mooi, intelligent, beschaafd en aardig zodat ontvangsten snel zeer geliefd werden. Buiten het hof kon zij iedereen ontmoeten die ze wilde zien: mensen van adel maar vooral ook schrijvers, dichters en filosofen. De gesprekken waren lichtvoetig en gingen vaak over de liefde waarbij men zich oefende in uitgelezen woordkeus, elegante beeldspraak en het sierlijke gebaar.

De Salon in de achttiende eeuw

Het concept van Mme de Rambouillet werd nagevolgd omdat in een *Salon* in vrijheid van gedachten gewisseld kon worden door mensen van uiteenlopende disciplines. Geen hiërarchie, maar het vrije woord. In de zeventiende-eeuwse was de literaire *Salon* vooral een plek van beschaving en manierisme. Een eeuw later waren er tientallen Salons in Parijs, en concurreerden de dames qua inhoud en bezoekers met elkaar. De precieuze affectatie werd verlaten, edoch de voorkeur voor het lichte gesprek werd behouden. In de 18e eeuwse Salons ontplooidde zich het echte leven: de ideeën van de tijd, het politieke nieuws, het meest recente toneelstuk, de beste manier om een staat in te richten, de opvoeding van kinderen, de nieuwste wijsgerige en wetenschappelijke inzichten én het nieuwste praatje over wie het met wie deed. Hierover werd in alle openheid gediscussieerd, gefilosofeerd en geroddeld.

De achttiende eeuw was in Frankrijk de eeuw van de Verlichting: een periode waarin men zich bevrijdde van oude dogma's en een nieuwe inzichten ontwikkelde over het leven, de mens en zijn omgeving. Het was een periode waarin veel uitvindingen werden gedaan en het was een bloeitijd voor literatuur, beeldende kunst en architectuur. De *Salon* was de ultieme belichaming van dit vrije denken: Voltaire (1694-1778) deed gedurende de dag diverse *Salons* aan om ideeën op te doen maar natuurlijk ook om heerlijk te eten en te drinken.

Marie Thérèse Rodet Geoffrin en Germaine de Staël

De meeste *Salons* waren initiatieven van vrouwen. Hierbij twee beroemde voorbeelden: Marie Thérèse Rodet Geoffrin (1699 - 1777) begon haar *Salon* rond 1740. Zij was niet erg geletterd, niet uitgesproken mooi of charmant. Wel bezat ze een groot kapitaal, kon uitstekend organiseren en woonde in een groot huis aan de rue de Saint Honoré. Ze vernieuwde het concept van de *Salon* door te beginnen met een maaltijd rond één uur

waarna de hele middag tijd was voor gesprekken. Op maandag met kunstenaars, schrijvers en musici, op donderdag met politici, filosofen en geleerden. Vaak met gasten uit het buitenland.

Mme de Staël (1766 - 1814) is een ander fantastisch voorbeeld. Hoewel zij als vrouw geen politieke macht kon hebben, had ze over aanzienlijke invloed op machthebbers. In Parijs stond zij daarom ironisch bekend als 'supermacht' naast Engeland en Rusland. De Staël mengde politiek en liefde. De ideeën van deze luidruchtige barones irriteerden Napoleon, die haar mentaal de oorlog verklaarde. Op haar beurt noemde zij hem gevoelloos: een man die alleen rationeel en strategisch dacht. Zij verwierf de bescherming van talloze personen, zeer tegen de zin van Napoleon. De keizerlijke politie verdacht de *Salonnière* ervan samen te spannen met een aantal generaals. Op 13 oktober 1803 werd Mme de Staël opgedragen om veertig mijl van Parijs verwijderd te blijven. Als antwoord op deze verbanning, die zij 'een straf wreder dan de dood' noemde, besloot zij om door Europa te reizen. Eigenzinnige dames, derhalve!

De Salon als denkmodel

Vanaf het begin was er sprake van sociale mobiliteit zowel van klasse als van sekse als van het brein. De mengeling van adel, intellectuele burgers, vrouwen en mannen zorgden voor een lichte 'tone of voice'. Het principe van 'honnête homme', de inzet voor alles wat schoon, goed en zuiver was, waarbij men zich beriep op het ethos van de goede eer, intelligentie en smaak. De kunst van de conversatie stond centraal: geen egotripperij, maar een '**working space of Enlightenment**'. Het redelijke discours, constructief, filosofisch nadenken. De Salons waren 'events': een sociale sensatie, de dynamiek van de onvoorspelbare interactie tussen productieve, interdisciplinaire geesten. Ideeën werden naar voren gebracht om te ervaren of ze de toets der kritiek van het gezelschap konden doorstaan. Brainstormend werd de wereld aanschouwt! Geen intellectueel duel, maar een discours, een debat, waarbij de menselijke geesten elkaar inspireren en verder brengen. Dat maakte de Salons tot een model voor nieuwe egalitaire en kritische samenleving: educatie, discussie en gelijkheid.

Hoe kwamen de Salons aan hun naamsbekendheid? Word-to-mouth, want geen mail of internet in die voorgaande eeuwen? Het heette niet voor niets de Republiek der Letteren, het draaide om 'causer en écrivain', het 'schrijvend keuvelen'. De verspreiding van de informatie van Salons naar de buitenwereld verliep via persoonlijke correspondentie en nieuwsbrieven. Er was duidelijke sprake van de ontwikkeling van 'de brief' als nieuw medium (rondbrief, open brief, brief aan uitgever, gepubliceerde brief etc). Salonnières schreven memoires. Het publiek reageerde met pamfletten, pers en brieven. Het mondelinge woord werd bezegeld met het schriftelijke. Dit al om de kritische conversatie, het diepere nadenken en de zoektocht naar waarheid te stimuleren. En in grotere kringen te verspreiden.

De Rotterdamse Salon in de 21^e eeuw

In Rotterdam Noord staat een uniek pand – het Koopmanshuis aan de Rechter Rottekade - dat als geen ander de link kan leggen tussen de tijd van de Verlichting en het heden. Het pand stamt uit 1704 en is het enige 18^e eeuwse koopmanshuis dat nog bestaat in geheel Rotterdam. Noord ontleent zijn aantrekkingskracht voor een belangrijk deel aan cultuurhistorische waarden: de gevangenis aan de Noordsingel, de Hofbogen, het beschermde stadszicht Blijdorp-Bergpolder. Het Koopmanshuis staat in het Oude Noorden, de "place to be". Met een cultuur van samenwerken tussen gemeente, corporaties, professionals, ondernemers en actieve bewoners. Het Koopmanshuis staat in een spannende

wijk, de Rotterdamse Salon is een actief betrokken bij de Ondernemers-vereniging Noorderboulevard, de denktank, bij wijkontwikkelingen en bewoners-initiatieven zoals Picnic Island en Plezierrivier de Rotte.

Bij binnenkomst in het Koopmanspand stapt men in een tijdmachine. Deze Rococo Koopmanskamer van 5 bij 5 vierkante meter is omgedoopt tot de Rotterdamse Salon, omdat het zo vanzelfsprekend een "naturelle omgeving voor een Salon is". Binnenkomen betekent verzinken in een energie van meer dan drie eeuwen die in de kamer is genesteld. Alle oorspronkelijke details zijn bewaard gebleven. De bezoeker moet een aantal kleine ongemakken op de koop toenemen: een niet-Arbo vriendelijke achttiende eeuwse uitgesleten trap, geen traplift en ontoegankelijk voor minder-validen. Het huis staat een tikkie scheef. Het doet allemaal een beroep op de zintuigen van de bezoeker van nu: hij/zij wordt gratis ontregeld.

De Koopmanskamer zelf is een rijk gedecoreerde ruimte met originele rococo details als de brede vloerdelen, diep paarsbruine niet-hoogglans Salondeuren, damasten wanden, de beeltenissen op de haardpartij en het fantastisch beschilderde plafond. De omringende grisailles verbeelden de Bataafse Republiek, de vrijheid en de overwinning van internationale handel. De duiding van de haardschilderingen betreft de balans tussen ratio en emoties. Het Koopmanshuis kijkt uit over de toenmalige handelsrivier Rotte. Het Koopmanshuis heeft WOII doorstaan, ligt precies aan de brandgrens van het bombardement. Daarnaast heeft het pand vier renovatieplannen overleefd. Weldenkende mensen hebben dit culturele erfgoed gered. De kracht van het huis is dat het mee beweegt met eeuwen, fasen, mooie momenten en crises. "Luctor et emergo" is als het ware het cement tussen de stenen. Dit unieke pand, haar geschiedenis, de "looks" maken het een ideale petrischaal voor 21^e Rotterdams Enlightenment.

De ruimte doet het

De pedagoog Loris Malaguzzi (1920 – 1994) stelde: mensen leren allereerst van elkaar, daarna van autoriteiten en vervolgens van de functionele fysieke ruimte. Het concept ruimte doet iets met de mens, de functie van de ruimte moet direct helder voor de bezoeker zijn. Het Koopmanshuis creëert de sferen van weleer. Eeuwig duurt het langst: het pand straalt standvastigheid uit! Het gaat om maken in plaats van kapot maken: creatie, geen destructie. De bezoeker beseft de tijdelijkheid van materie: immers, drie eeuwen geleden waren hier al mensen. Maar nu ook. Bij het eerste bezoek hebben mensen een Columbus-gevoel: ze hebben iets 'onbekends-18^eeeuws' in Rotterdam ontdekt! De ruimte vraagt om en biedt (geestelijke) ruimte. Een bezoek aan het meer dan 3 eeuwen oude pand stemt de geest nieuwsgierig, mild, vriendelijk, relateert want het huis 'wint' het historisch altijd. Uiteindelijk gaat het om de ontmoeting, het zien en ervaren van mensen in een sfeer van een prachtig gedecoreerde ruimte. Bilaterale ontmoetingen, kleine of besloten gezelschappen, elkaar van dichtbij en écht meemaken, bijdragen aan het inspirerend debat. Ja, de Rotterdamse Salon is een Salon *by nature and nurture*. En in de Koopmanskamer, mét elkaar aan tafel, aan een diner pensant, mét verrassende hapjes en drankjes of gewoon vergaderend, luisterend en kijkend naar presentaties, teambuïdend gaan mensen uit zichzelf hard werken, samenwerken. Nabijheid geeft diepe inzichten. De boodschap komt binnen, raakt het hart. Het beklijft, zo'n evenement in de Rotterdamse Salon.

De Stichting Rotterdamse Salon en haar programmering

In deze kamer wordt sinds 2009 de Rotterdamse Salon georganiseerd door de ondernemer-docent-projectleider Anja Berkelaar. In 2012 heeft de Rotterdamse Salon een eigentijdse niet op winst gerichte Stichtingsvorm heeft verkregen met een divers professioneel bestuur. Als een ware *Salonnière* brengt zij vertegenwoordigers van specifieke doelgroepen bij elkaar: cultureel geïnteresseerde omnivoren, klassieke kunstliefhebbers en elitaire cultuurminnaars. Via de website, Nouvelles de Salon (Mailchimp) en een column in de Noorderzon bereikt zij de doelgroep in zowel Noord als in de stad, als buiten Rotterdam. De doelgroep is op zoek naar cultureel en culinair genot, willen iets moois zien / horen / ervaren. Genoten, geraakt, vervoerd door het Salonprogramma, geïnspireerd door het aanbod én de medebezoekers én de tailormade culinaire recreatie, doet hen op vleugels naar huis gaan. Na afloop wordt er verder genetwerkt, dat zorgt voor verdere sociale cohesie.

Het programma van de Rotterdamse Salon is geënt op 'ter lering ende vermaak': zowel culturele stimulatie alsmede recreatie. Salonnen in de 21e eeuw bestaat uit een filmaanbod met voor- en nabeschouwing (de Scherpe blik), lezingen ter bevordering van innovatie en inspiratie (diverse (on)bekende sprekers, Salon Education etc), proeverijen, culturele transmissie door boekbesprekingen van het Biografisch Genootschap, passief genieten van theater of unplugged muziek als de fado, opera, harp, jazz, accordeon, volksliedjes etc. Sessies waarbij bezoekers doelbewust de Rotterdamse Salon kiezen om gelijkgestemden met humor, vooruitstrevende ideeën en een eigenzinnige visie op de maatschappij te ontmoeten. Doelbewust werkt de Salon aan een programma waarbij ook dertigers en veertigers, buurtbewoners, allochtone doelgroepen de drempel van de Salon gaan nemen. Dat uit zich in samenwerking met het Hofpleintheater, Noordziejazz, Open Monumenten Dagen, Operadagen etc.

Ruimte scheidt ruimte is het motto! Het unieke pand doet ALLES met de bezoekers. Het relativeren hun gedachten en plaatst hun bestaan in een historisch perspectief. De kleinschalig- en lichtvoetigheid van de Rotterdamse Salon programmering spreekt bezoekers aan. Dat maakt de Rotterdamse Salon tot een bijzondere ontmoetingsplek voor verlichte geesten.

Doel van de Salon is dan ook: *"de Rotterdamse Salon is een culturele vrijplaats ter lering en vermaak, die ruimte biedt om artistieke kwaliteiten van anderen tot hun recht in de ruimte te laten komen: film, muziek, dans, theater, lezing, performances, lezingen, debatten en diner pensants. De Rotterdamse Salon heeft als doel een 'service above self' te bieden en zo het goede te doen voor mens en maatschappij."*

Kort:

- ψ kleinschalig en persoonlijk als tegenbeweging voor massaliteit.
- ψ authentiek en uniek als tegenbeweging voor franchises en concept-format-denken
- ψ Laagdrempelig op sociaal gebied, maar met behoud en stimulering van niveau. Intellectueel niveau moet gestimuleerd worden en geesten aan elkaar geslepen. Elite is een scheldwoord geworden, maar het is juist nodig dat een groep mensen (en daarbij is iedereen welkom) tijd neemt en moeite doet om na te denken, deze gedachten te toetsen, onder de loep te nemen en bij te stellen.

- ψ kunst van de conversatie laten herleven. Er wordt veel geschreven zonder er van te voren over na te denken en oeverloos gepraat op talkshows. De kunst van de conversatie echter bestaat nauwelijks meer. Daartoe behoort luisteren en praten, dosering, op elkaar ingaan, niet monologiseren, en weten waar je over praat. We stimuleren dit door van te voren "denkopdrachten" te geven, die in de discussies dan met elkaar besproken worden. Het residu hiervan komt in nieuwsbrieven weer terug bij de deelnemers.

- ψ een antidote te zijn tegen niet-liberale en anti-democratische bewegingen in de maatschappij. Deze gesprekken moeten een voedingsbodem van argumenten en activiteiten zijn. Die ingaan op angst, op onzekerheid gebaseerde niet-liberale en anti-democratische bewegingen in de maatschappij om die positief en krachtig kan tegemoet komen.

ψ